

VOLLEDIGE VERGUNNING

MIDAS DEKKERS

Volledige vergunning

Uitgeverij Bas Lubberhuizen

INHOUD

1. Het derde leven	7
2. Het lokaal	31
3. De stam	61
4. De drank	85
5. De schemer	105
6. Café complet	131
7. Kerk en kroeg	153
8. De kroegtijger	175
9. De laatste ronde	197

Het ouderlijk café op het Muntplein in Amsterdam.

I

Het derde leven

Ik ben onder de bar geboren. Zo heet dat als je van jongs af in een café bent opgegroeid. Mijn eerste vader had een café in Haarlem, de tweede een in Amsterdam. Heel mijn familie zat in de horeca, zoals je ook families hebt van boeren of van binnenschippers. Zoiets word je niet, je bent erin geboren. Een boot of een kroeg is geen bureau of kantoor maar je leven.

Ook al word je er zelf geen kastelein van, een jeugd in het café tekent je. Nu nog zet ik alle flessen in de ijskast keurig met het etiket naar voren, de glazen worden gepoleerd en als je me de weg vraagt naar het stadhuis vertel ik je zonder mankeren hoe je bij Karpershoek rechtsaf gaat, bij Schumich de gracht op, langs 't Molentje, de steeg in bij Hoppe en dan even vragen naar 't Hooischip. De kastelein die zijn uithangbord optuigde met 'Laatste pomp voor het stadhuis' kende zijn pappenheimers.

Op school was ik een braaf kind. Als je braaf was, wist ik, mocht je de reuzenfles 'Gimborn's IJzer-Galnoten Schrijfinkt' uit de kast pakken om er de inktpotjes in de schoolbanken mee te vullen, een privilege waaraan ik mijn leven lang

Midas met zijn eerste vader, Ko Dekkers, en rechts met zijn broer, voor café De Monty Taverne, Smedestraat, Haarlem.

een obsessie voor het klokkend vullen van kleine glaasjes heb overgehouden. Maar de invloed van de school verbleekte bij die van het ouderlijk café. Want zo ouderlijk was die niet. Als zoontje van een kroegbaas ben je een onbestorven wees. Je hebt wel een vader en een moeder maar die zijn er niet. Niet voor jou. De klanten gaan voor. Eerst de klanten het bier en de jenever, dan de kinderen de thee en de limonade. Aan thee en limonade heeft het ons nooit ontbroken – in

een café is omkomen van de dorst zo goed als uitgesloten – maar tegen de tijd dat de klanten hun portie aandacht op hadden was er voor ons kinderen weinig over. Waren er geen klanten om te schenken dan schonken mijn ouders zichzelf wel. Een sluitingsdag was er niet – dan lopen je klanten naar een ander – en op reis ging je niet; gezien wat er uit de wereld hun zaak in kwam hadden mijn ouders geen behoefte zelf de wereld in te trekken. Hadden ze vrij dan gingen ze stappen. Nooit zag je een groenteboer als hobby de andere groenteboeren afgaan of een smid op zijn vrije dag van smederij naar smederij, maar een echte kastelein brengt de tijd buiten zijn café in andermans café door. Ook daar komen kinderen niet van pas.

Zielig? Welnee. Vond ik niet. Heerlijk juist. Voor mij was het café geen oord van verderf maar van geborgenheid. Al had ik een vader en een moeder minder, ik kreeg er tientallen ooms en tantes voor terug. Kinderen en katten van een kastelein zitten nooit om aandacht verlegen. Vaste klanten groeten je alsof je er een van hen bent en zijn in je geïnteresseerd. Aaien over je bol kun je meer krijgen dan je lief is. Van de ooms leerde ik zwaantjes vouwen van servetten, met vleugels die echt op en neer konden, aan de tantes vertrouwde je je zorgen toe, ook als je die niet had. Dobbelen en toepen kon ik voor ik leerde ganzenborden of pimpampetten. Hadden mijn ouders amper tijd voor mij, ik had nauwelijks tijd voor mijn ouders. De klanten hadden tijd zat, anders zaten ze die niet bij ons te verdoen. Bierverwantschap bleek zo sterk als bloedverwantschap; als ik eens iets niet mocht van mijn ouders kozen de klanten meer dan eens mijn zijde. En dan had je nog de obers, die ook al met ‘ome’ werden aangeduid, en de zachte homo achter het buffet, de werkster ’s ochtends en de mannen van de brouwerij met hun paarden en hun petten.

En wat je vooral had, was je vrijheid. En natuurlijk geld voor je rapport. Veel geld. Niemand bij me in de klas, ook niet het zoontje van de bankier, haalde zoveel op als ik. Bij notoire drinkers kon je wel drie keer vangen voor een en hetzelfde rapport. Een kwestie van timing.

Met de beste wil van de wereld zou ik nog steeds geen medelijden kunnen krijgen met de mezelf van toen. Wat ik pas echt zielig vind is zo'n modern doorzonkind dat in Almere of Leidse Rijn opgroeit met één vader, één moeder, één zusje, één hond en achtendertig wandelende takken. Ooms en tantes alleen verkrijgbaar op verjaardagen, oma's en opa's gedegradeerd tot onbezoldigde oppas. Links en rechts van je net zulke gezinnen. Het gezin is de hoeksteen van de samenleving, maar hoe metsel je een stevig verband van louter hoekstenen? Daar komen ongelukken van.

Elders op de wereld doen ze niet zo benauwd. In grote delen van Azië, Afrika en Zuid-Amerika wonen de mensen in een ruim familieverband met ouders, kinderen, ooms, tantes, opa's, oma's, neven en nichten bij elkaar. Denk aan de kampung in Indonesië, waar iedereen dooreenkrioelt en toch een eigen plaats heeft. Het resultaat van alle nauwe en losse banden is een hecht netwerk. Binnen zo'n 'extended family' ben je geborgen. Veilig vanuit je eigen hoekje leer je al jong de mensen om je heen van alle leeftijden in alle stemmingen kennen. Juist in zo'n zee van openbaarheid houdt het eigen eilandje stand; van meet af leer je wat de moeite van het verbergen waard is.

Een, twee eeuwen geleden was zo'n groot gezin ook in Nederland en België nog volop te vinden dankzij inwonend personeel. 'Upstairs' en 'downstairs' waren er lang niet zo streng gescheiden als in een Engels landhuis. Op grote boerderijen liep het leven van de boer met zijn gezin nog gemakkelijker

met dat van zijn knechten, dienstmeiden, kostgangers en gezellen door elkaar, om van de beesten nog te zwijgen. Het klinkt heel natuurlijk en dat is het ook. Waarom zie je op natuurfilms dan toch steeds weer Vinex-gezinnetjes bij de dieren? U kent dat wel: terwijl mamavogel op de eieren past gaat papavogel aan het werk om brood te verdienen voor de reeds geboren kleine vogeltjes; alleen de schemerlamp ontbreekt in dit knusse nest. De eerste reden is dat vogels op het nest gemakkelijk te filmen zijn, zo op één vaste plek, de andere reden is dat natuurfilms vooral worden uitgezonden door EO en NCRV, die ons graag hun ideaal voorhouden. Maar andere dieren dan vogels zijn zo gek niet. Die zijn niet door eieren aan huis en haard gebonden. Om te zogen hoeft een zoogdier niet continu op zijn jongen te zitten. Vader zoogdier voelt zich bij gebrek aan borsten helemaal van alle ouderplichten ontslagen. Maar dat is hij niet altijd. Bij de dwergmangoesten wordt hij aan het werk gezet. Meestal is er maar één vrouwtje in de groep dat zich voortplant en zijn alle volwassen en halfwas dieren bij haar in dienst. Voor het voortbestaan van je genen is kinderloosheid niet aan te bevelen, maar de kinderen grootbrengen van een verwant groeps-lid is wel *the next best thing*. Kennelijk brengt de groep als geheel zo meer dwergmangoesten ter wereld dan wanneer ieder voor zich er aan het voortplanten slaat.

Apen zijn altijd in elkaars jonkies geïnteresseerd. Meestal blijft het bij kijken, maar op de apenrots in de dierentuin zie je ze echt van hand tot hand gaan. Hoelmans, de heilige apen van de hindoes, zijn ook niet zo eenkennig. Blij dat ze even de handen vrij heeft laat een hoelmanmoeder het toe dat de anderen aan haar jong zitten.

Een mens is geen hoelman. De meeste moeders lenen hun jongen zelden uit. Binnenshuis waken ze er zelf over, bui-

tenshuis houden crèches en scholen de wacht. Een kasteleinskindje is dan ook een buitenkans. Als betalend bezoeker beschik je niet alleen over het personeel, maar ook over de kinderen van de kastelein. Net als hun vader moet een kasteleinskind op alle vragen netjes antwoord geven, lachen om flauwiteiten, aangeboden consumpties nuttigen, opzitten en pootjes geven. Bovendien moet het aaien over zijn bol tolereren, handen ontwijken en met een boog lopen om iedereen die uit zijn mond stinkt. Dit alles kan het al op het hoogtepunt van zijn carrière: als kleuter. Baby's hebben van klanten weinig te vrezen. Biologisch is een baby erop gebouwd alleen zijn moeder te bekoren. Aan andere mensen appelleren de weke wangetjes en vette stompjes minder; bij veel mannen wekken baby's ronduit weerzin op. Kleuters daarentegen bewegen zich verder van hun moeder en moeten door heel hun groep worden beschermd. Hiertoe brengen ze het 'kleuterschema' van Konrad Lorenz in stelling. De bolle toet, de grote ogen, de stompige ledematen en de waggelende gang zijn onweerstaanbaar; wee jou als je ook nog een wipneusje hebt. Niemand, ook de grootste kinderhater niet, zal een kleuter laten verongelukken zonder een poot uit te steken. Een kleuter is voor een kastelein garantie voor klandizie. De kleuter zelf krijgt het slijmen met de paplepel ingegoten, wat hem later nog goed van pas kan komen. 'Een welopgevoed kind,' zullen de mensen later zeggen. Dank u wel.

Wij woonden boven de zaak. Zo heet dat als je beneden een café hebt en boven een huiskamer. Maar wonen deden wij natuurlijk beneden. Waarom zou je boven in een kamer gaan zitten als je beneden een café hebt met alles erop en eraan? Als kind woon je niet waar de woontafel en de woonstoelen staan maar waar je vader en moeder zijn. En die waren beneden. *Immer etwas los*. Mijn eerste vader had een echte kroeg, met een

De eerste vader van Midas met zijn bardames.

bar, barkrukken, dronken matrozen en een mooie barjufvrouw. De Monty Taverne, vernoemd naar de held van mijn vader, veldmaarschalk Montgomery. Omdat hij een net publiek aan wilde trekken had mijn vader alle drankjes een dubbeltje duurder gemaakt dan elders. In die opzet was hij niet geslaagd, maar dat dubbeltje was mooi meegenomen. Er werd gezopen bij het leven en geleefd tot ver na sluitingstijd. Dan zoude mijn moeder mijn vader het trappetje op en kon het slaan beginnen. Ik moet het als kind hebben gehoord hoe hij haar alle hoeken van de kamer liet zien. Jaren later pas zag ik hoe klein het allemaal was, het café, de trap, de woonkamer, de kamer van het slaan en de kamer van het horen. Maar herinneren doe ik me de Monty Taverne toch vooral van de hou-

ten rail om de bar waarop je met je autootjes kon rijden, de jukebox vol accordeonmuziek, mijn eerste verliefdheid op barjuffrouw Rooie Red, het lachen en de weerspiegeling van de neonreclame in de bierpomp. Mijn moeder herinnerde zich heel andere dingen en ging ervandoor met de beste klant om in Amsterdam een nieuw leven te beginnen. Met een café natuurlijk. Wat anders?

De Munttoren was een pracht van een burgermanszaak midden in Amsterdam, op het Muntplein, een pijpenla met hoge lambrisering, Perzisch beklede tafeltjes, anderhalve ober, bier van de pomp en thee uit een kannetje. Buiten hing een vitrine met reclameflessen Tip Van Bootz die 's winters bevroren, binnen hadden de obers platvoeten die 's zomers zeer deden. Een nette zaak. Om te zien. Net als de clientèle. Ik zie ze nog binnenkomen, vijf voor vijf, afgemeten op tijd voor het borreluur, de mannen met hoed en handschoenen, de vrouwen met bontjasje (echt!) en permanent. Een staande kapstok had nog iets te doen. Er werd beleefd gegroet, de borrel stond klaar, de suikerpot ernaast, de asbakken nog leeg, een borrelhapje erbij in een witporseleinen bakje met vier vakjes, voor elke versnapering één, nog een borrel en nog een. Dan volgde het echte werk: keurig lazarus worden. De ober riep om koetsiertjes (Hollandse cognac), cb'tjes (citroenbrandewijn), imitaties (gazeuse met bier) of paardenborrels (brandewijn met suiker) en nam er zelf ook een, de kassa rinkelde bij elke zwengel, dobbelstenen werden geworpen, glazen omgegooid. Enige uren later zaten ze er nog, ietwat verformfaaid, sigarenas in en naast de asbak, viltjes doornat, bewegingen onvast, permanentje uitgezakt, maar kéurig. Niet dronken of lam, maar teut of tipsy. Dan het weggaan. Handschoenen kwijt, althans één, hoed scheef, hij die haar in de bontjas wil helpen, zij die de vergeefsheid daarvan inziet. Maar kéurig.

Werden er überhaupt geen aanstalten gemaakt om te vertrekken terwijl de obers er, al was het nog geen sluitingstijd, genoeg van hadden, dan werden voor- en achterdeur op een kier gezet, wat een gemene tocht opleverde. Werkte altijd. Waarna het personeel in de plots wel erg lege zaak besloot dan maar zelf een afzakkertje te nemen. Of ik even de deuren voor ze wilde sluiten? Ik wilde.

Café De Munttoren was een tempel van de dubbele moraal. Bij eerste indruk zat er een keurig echtpaar te converseren, maar het kon net zo goed een kantoorpik zijn met zijn secretaresse, een klant met zijn hoertje of een hoer met haar klantje. Potten vierden er de ontdekking van de damesliefde, twee Engelse heren aan één tafeltje waren meestal geen toeristen maar liefhebbers van wat in hun land nog streng verboden was. Rondom de Bloemenmarkt lonkten nog de rode lampjes, in de Utrechtsestraat werd nog volop getippeld en terzijde van de Munttoren – niet het café, maar de toren ertegenover – lag aan het water het mooiste granieten mannenpispaleis, dat tot ver voorbij Londen te ruiken moet zijn geweest. Voor heren met een minder ontwikkeld reukvermogen was er op korte afstand de ‘reeds zeer lang bestaande homodiscotheek’ D.O.K. ‘De afkorting staat’ volgens het *Homom erotisch woordenboek* ‘officieel voor De Odeon Kring of De Odeon Kelder, maar – toen oudere homo’s daar veel kwamen om jonge jongens op te pikken – ook wel voor De Oude Kringspier.’ Wilde zo’n oudere met zo’n jongen bij ons slapen – tien gulden per nacht – dan kon dat. Lastiger was een oudere heer met een wel erg jonge dame. Dan moest je inventief zijn bij het invullen van het ‘hotelbriefje’ dat elke avond naar het politiebureau gebracht moest worden. Als de agenten zich genoeg verveelden en de dame jong genoeg was kwamen ze het stelletje graag van hun bed lichten.

De jaren van mijn jeugd waren ondeugender dan je bij ‘de jaren vijftig’ denkt. In wezen deed je hetzelfde als nu en eerder en altijd – alles wat God verboden heeft – maar dan eleganter, afkeurenswaardiger, katholieker zo u wil. In één woord: stiekem. Doe iets leuks en het is leuk, doe het stiekem en het is een genot. In onze tijd van openheid en transparantie lijkt dat een vergeten levenskunst, maar ook een verlicht mens moet zich de verontrustende tinteling herinneren van het stiekem in bed lezen, stiekem roken, stiekem zoenen of zomaar, stiekemen om het stiekem. Om onze klanten hierbij ter wille te zijn, beschikte het café over een achterwijk met ‘boxen’, een indertijd niet ongebruikelijke constructie van houten schotten tussen de tafeltjes die de gebruikers aan het oog onttrok. Hierbij kwam de langgestrektheid van het pand goed uit. Achter de smalle gevel aan het Muntplein strekte zich een aaneengeschakeld voor- en achterhuis uit, tot aan een zijsteeg van de Reguliersbreestraat. In mijn jeugd nog was heel de bebouwing tussen Muntplein, Rembrandtplein, Reguliersbree- en Reguliersdwarsstraat een volksbuurt van slechte reputatie, de Duivelsbuurt, doorsneden door stegen en gangen, dwarsstegen en dwarsgangen, een doolhof dat al door de bouw van Theater Tuschinski was aangetast en door de aanbouw van de Pathébioscoop definitief verwoest zou worden. Dat onze achterwijk eigenlijk een ander pand betrof kon je alleen nog aan het trappetje tussen voor en achter zien. Wat zich achter afspeelde kon je vanuit het grote – o zo open – raam aan het Muntplein nauwelijks zien en dankzij de schotten helemaal niet meer. Een geheime plek, midden in de stad, waar je kon doen wat je niet kon laten, daar was volop vraag naar in een tijd dat menigeen nog in de kast zat. Met één stap was je van de kast in de box. Maar ook voor de eenvoudige vreemdganger bood het timmerwerk uitkomst.

De achterwijk met boxen in de Munttoren.

Een fraaie beschrijving van de toestand vond ik onder het kopje ‘Waar de koffieliefdes bloeien’ in *Waar het gebeurde* van Jan Willem Holsbergen:

Het zal nog wel bestaan, maar niemand let er misschien meer op: de ‘koffieliefde’. Dit verschijnsel bloeide op in de jaren vijftig, de tijd waarin, meer dan voor de oorlog, ook de gewone man het horecabedrijf ontdekte, aanvankelijk voor een kopje koffie of een maaltijd bij de Chinees. De ‘koffieliefde’ had indirect met koffie te maken; die sloeg op een (meestal) getrouwde man die tussen de middag met een vrouwelijke collega ergens iets ging gebruiken. Op grotere kantoren wist iedereen dat en het gaf stof tot eindeloze roddels.

‘Ze hebben natuurlijk een verhouding,’ nam iedereen aan, al hoefde dat niet altijd het geval te zijn. De echtgenotes bleven wel onkundig van deze tussendoortjes.

Meestal werd een etablissement uitgezocht dat niet al te veel in het oog liep. Want het zal je maar overkomen dat een kennis tegen je vrouw zegt: ‘Ik zag Jan gisteren nog bij Américain met een meisje. Ze waren zo druk in gesprek, dat hij me niet zag.’ In de binnenstad had Noenzaal de Zon de voorkeur, op de hoek van de Raadhuisstraat en Herengracht. Gezelliger, maar ook riskanter om te worden gezien, waren de Lunchroom van Gerzon en de American Lunchroom, beide in de Kalverstraat en beide verdwenen. Dan waren er Formosa op het Spui, Reijnders op het Leidseplein, De Munttoren op de Munt en natuurlijk het Noord-Zuid-Hollandsch Koffiehuis.

De obers hadden een scherp oog voor de status van een stelletje in de ‘kieteltuin’ tussen hun boxen; vreemdgaan leverde fooi op. Maar ook zonder scherp oog kon je aan de bewegingen van het tafelkleedje volgen wat zich daaronder afspeelde en volgens een van de obers kon je het onderscheid tussen een echtpaar en een stel vreemdgangers zelfs horen. Gingen ze vreemd dan hielp hij haar galant aan de arm het trappetje naar de voorwijk af, was het een echtpaar dan ‘liet hij haar gewoon naar beneden donderen’.

De ober in kwestie was Oom Frans. Met de aanspraak ‘oom’ werd de relatie tussen werknemer en zoontje van de baas goed afgemeten – niet te nauw en toch innig. Zelfs de ene ober die echt familie was, werd met ‘oom’ aangesproken, hoewel hij mijn neef was. Een andere ober, Jan, werd ook door de klanten ‘Oom Jan’ genoemd, maar die was dan ook stokoud, ver in de zeventig, en had zich sowieso onderscheiden door het bezit van een hitlersnorretje onder een uitgesproken Joodse neus.

De eigenaardigste ‘oom’ was toch mijn tweede vader, die

het in die functie nooit verder dan ‘Oom Piet’ gebracht heeft. Als zodanig was hij ons kinderleven ingevoerd toen hij nog gewoon een vaste klant van pa één was. Het was een goede man, maar niet onder de tap geboren. Zijn hele familie zat in de kolen. Als een in de horeca verdwaalde kolenboer had hij moeite – en ook niet zo’n zin geloof ik – om de baas te spelen over zijn *extended family*. Dat liet hij aan mijn moeder over. Ook het vaderschap ambieerde hij niet echt. Wij kinderen vonden het best, een oom in plaats van een vader. Een vader hadden we al eens gehad.

Het was een voorbode van de moderne tijd. Als resultaat van alle partnerwisselingen, geslachtsverbouwingen, homo-huwelijken en heteroscheidingen kan menig modern kind bogen op een vijftal ouders en een dozijn oma’s en opa’s, waar vooral tegen Sinterklaas en Kerstmis best mee valt te leven. Zo rommelt menigeen toch nog een *extended family* bij elkaar. Maar met ‘ooms’ en ‘tantes’ kom je er niet meer, daar is de rek uit. ‘Stiefmoeder’ en ‘stiefkind’ klinken armoedig. Men behelpt zich met ‘aanwaaimoeders’, ‘bijvaders’ en ‘bonuskinderen’, maar daar word je niet vrolijker van dan het kalf dat met kunstmelk wordt afgescheept. Van etiquettedeskundige Beatrijs Ritsema hoeven al die stiefconstructies niet. ‘De nieuwe vriend van mama: dat is gewoon Henk. En als het uitgaat met Henk is hij snel achter de horizon vertrokken.’

Het valt niet mee. Hoe moet je je kind opvoeden? In hun wanhoop vragen aspirant-ouders het zelfs aan mij. ‘Niet aan beginnen,’ zeg ik dan. ‘Maar als je echt een kind wil, koop dan om te beginnen een café. Draait dat een beetje dan heb je naar een kind geen omkijken. Dat doen die ooms en tantes wel.’ Als je dan toch geboren moet worden, laat het dan in een café zijn.

U hoeft mij niet te geloven. Ik ben maar een steekproef van

één. Maar er zijn cafékinderen genoeg om het te bevestigen. Lees *Een jongen van het dorp*. Die jongen, Chris van Esterik, groeide vrijwel synchroon met mij in het café op, maar dan honderd kilometer verderop, in het Betuwse dorp Ingen. Bij zijn geboorte paste het café in elke streekroman. Grootvader ‘hield vast aan zijn koffiepot, pruttelend op de grote kachel in het café, langzaam bitter wordend voor de schaarse boer die langskwam. Op donderdagavond was er de kaartavond van de boeren, in september de kermis en in de winter de twee toneelvoorstellingen van de rederijkers. Een jaaragenda zo overzichtelijk en voorspelbaar als de tijden van eb en vloed.’ Toen de vader van Chris de zaak in 1948 overnam bleef de koffie nog lang op de kachel staan pruttelen. Overdag konden ma en haar ongetrouwde zus makkelijk de paar klanten bedienen die langskwamen. Pa kluste wat bij in het fruit.

Toen brak de welvaart uit. Er was geld genoeg om in het café te verteren, maar nog niet voor een televisie of een verre vakantie. Gouden tijden voor het caféleven. Er kwamen sjoelbakken, jukeboxen, uitsmijters en vertegenwoordigers in verf, bestrijdingsmiddelen, sigaretten, bouwmaterialen, tractorbanden en manufacturen. Ooms te over voor de kleine Chris. Tantes kwamen met de Plattelandsvrouwen en het Nut. Er was zelfs een neger, de eerste van Nederland, nog voor de komst van Donald Jones. Als kasteleinszoontje hoefde je de wereld niet in, die kwam naar je toe, tot in Ingen. Het is dan ook met veel genoegen dat Chris van Esterik aan het café van zijn jeugd terugdacht en aan ‘de hele wereld die daar binnenkwam: de dronken dominee, de hoerenlopende herenboer, de stadse vertegenwoordigers, de arbeiders van de Zevenmorgen, de voordrachtskunstenaar Otto Sterman, de werkloze met een drankprobleem, de oude boeren met hun verhalen en